

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ

УДК 811.1/.2'373.611

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2025.138.5077>

ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕНДРОНІМИ: “ДУБ”

Богдан Чернюх

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
bohdan.chernyukh@lnu.edu.ua*

У статті розглянуто етимологію та семантику лексем на позначення дуба в індоєвропейських мовах. Виокремлено три основні праіндоєвропейські етимони: *deṛǵ-, *perkw-/perǵ- та *aik'- і простежено їхні рефлексивні у різних індоєвропейських мовних групах (грецькій, латинській, санскриті, слов'янських, балтійських, германських, кельтських, іранських тощо). Відзначено взаємозв'язок між значенням лексем на позначення дуба та абстрактними поняттями, що відображено в культурно-міфологічному контексті (культ дуба, бог грому, сакральна топоніміка). Показано, що внаслідок семантичної деривації низка похідних від згаданих основ набуває абстрактних значень. Визначено випадки табування первісних назв у германських, балтійських і слов'янських мовах, а також відображення індоєвропейських основ у неіндоєвропейських мовах. Основи *deṛǵ- та *perkw- слід вважати архетипними в індоєвропейській дендронімії, тоді як *aik'- має пізніше походження.

Ключові слова: індоєвропейські мови, дуб, етимологія, семантична деривація, дендроніми, табуїзація.

Вступ. У індоєвропеїстиці вже стало трюїзмом, що найвіддаленіше минуле на лексичному рівні передовсім простежується у певних тематичних групах, які становлять найархаїчніший лексичний пласт спільноіндоєвропейської прамови та її діалектів. Серед них – тематична група “рослинний світ”, зокрема, найменування дерев.

У представленій розвідці звернемось до найменувань дуба, притаманних для індоєвропейського мовного ареалу, та їхніх рефлексів у окремих індоєвропейських мовах. Цьому дереву – одному із символів рослинного світу, завдяки його довговічності (вік найдавніших становить понад тисячу років), розмірам (може сягати до 40 м) та фізичним характеристикам належало чільне місце у багатьох культурах, як одній із маніфестацій могутності божественних сил та священного елемента у віруваннях багатьох народів і племен [30, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед варто відзначити порівняно невелику кількість публікацій, присвячених етимології назв дерев, які можна звести до спільноіндоєвропейського минулого. Найповніший перелік таких

дендронімів представлений у праці П. Фрідріха [15]. Порівняльний аналіз індо- та неіндоєвропейських назв дерев представлений у статтях В. Блажека [3] та Л. Кемпбел [4]. Серед праць останніх років також згадаємо статтю Р. Фенвік, присвячену аналізу найменувань яблуні в індоєвропейських мовах (з відповідною бібліографією) [13], та роботу Р. Матасовіча про протослов'янські назви лісових дерев на індоєвропейському тлі [25]. Згадана проблематика заторкується також у працях ширшого характеру, присвячених аналізу індоєвропейської культури і мови загалом, наприклад [17; 24].

Методологія дослідження. У представленому дослідженні до уваги взято корені **deǵ-*, **perkw-/perg-* та **aik'-*, які, згідно із загальноприйнятою думкою, належать спільноіндоєвропейському минулому і відображені у дендронімах різних індоєвропейських мов. Очевидно, що при зіставленні даних згаданих мов до уваги взято передовсім формальний рівень, оскільки семантика утворених від тієї чи іншої основи лексем варіюється залежно від мови. Основними методами, які використовувались у дослідженні, є порівняльно-історичний метод та метод етимологічного аналізу. Вивчення етимології та семантики відповідних лексем здійснювалось на підставі етимологічних словників індоєвропейської мови Ю. Покорни [28] та Г. Рікса [29] й етимологічних словників окремих індоєвропейських мов (індо-іранських, кельтських, германських, італійських тощо).

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Як свідчать палеоботанічні дані, інтенсивне поширення дуба у Європі розпочалось із Середземноморського регіону в Атлантичний період (VII–IV тис. до н. е.), сягаючи південних районів Скандинавії [17, с. 528; 24, с. 408]. Розмаїття видів цього дерева, кількість яких становить близько 460, цілком закономірно спричинило появу назв, які виникли на локальному ґрунті і не зводяться до індоєвропейського архетипу. Отже, Теофраст (371–286 рр. до н. е.) у своїх ботанічних трактатах “Історія рослин” та “Причини рослин” описує 11 видів дуба, притаманих для Греції, які диференціюються за назвами, наприклад, *ἡ πρίνος* “кормосовий дуб”, *ἡ ἀρία* “кам'яний дуб”, *ἡ ἄσπρις* “турецький дуб” тощо. У “Природничій історії” Пліній Старший згадує про такі різновиди дуба, як *robur, quercus, aesculus, cerrus, ilex, suber* (Plin. M. NH 16, 19). Тому при аналізі позначень дуба до уваги береться узагальнена родова назва (гіперонім).

Говорячи про найменування дуба, які можна звести до праїндоєвропейських основ, можливим є виокремлення трьох регіональних етимонів.

Найпоширенішим позначенням дуба є похідні від основи **deru-*, репрезентованої варіантами **deru-*, **doru-*, **dr(e)u-*, **drou-*, **dreuǵ-*, **drū-* [28, с. 214]. Т. Гамкрелідзе та В. Іванов у рамках глотальної теорії реконструюють праїндоєвропейську лексему на позначення дуба як **t'eoru-/t'reou-* (з так званим рухомим аблаутом (Schwebeablaut)) [17, с. 526], пор. **tafû-* “дерево, колода” [9, с. 2115]). Згадана основа, значення якої встановлюється як “дерево, деревина, дуб” добре представлена у низці індоєвропейських мов, де зберігає свою семантику.

У давньогрецькій мові узагальненою назвою дуба слугував іменник *δρῦς*, наприклад: *Δρυὸς δὴ γένη... ἡμερὶς, αἰγίλωψ, πλατύφυλλος, φηγὸς, ἀλίφλοιος* (Theophr. Hist. plant. 3, 8, 2). Зокрема у “Лексиконі” Суди *δρῦς* тлумачиться латинським *quercus* (Suid.1, 630). Це ж слово використовувалось на позначення дерева чи деревини

загалом: *δρῦν ... ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου πᾶν δένδρον* (Schol. II. 11, 86) (“з давніх-давен стародавні назвали всяке дерево *δρῦς*”). Значення “дерево, деревина” представлено також у д.-гр. **δῶρυ** “стовбур, дерево, ратище”, **δρυτόμος** “лісоруб”, крит. **δωρά** “балка”, **Δρυάς** “дріада, деревна німфа”, яка не завжди пов’язувалась із дубом (Каллімах у “Гімні до Делосу” (Callim. h. in Del. 81) та Нонн Панополітанський (Nonn. Dion. 16, 245) згадують дріаду на ім’я *Μελίη* (властиво, “ясен”), деревом якої названо *δρῦς*), **ἔνδρυνον** “серцевина дерева” (*ἔνδρυνον-καρδία δένδρου* (Hsch. Lex. 2827)). До цього ж ряду належить **δρυμός** (у Гомера засвідчено у формі середнього роду множини **δρυμά**) (“дубовий) ліс” і похідний від нього епітет Артеміді **δρυμονίη** (Orph. h. 36, 12). Користуючись термінологією Ю. Карпенка, у цьому випадку можемо говорити про мезонім або перехідний тип, тобто “слова з однаковою звуковою формою і різною семантикою, взаємопов’язаність яких виразно сприймається мовцями” [1, с. 4].

Сучасна грецька мова зберегла давню назву **δρῦς** зі значенням “деревина дуба”, тоді як на позначення дерева вживається похідний від слова *βαλανιδιά/βελανιδι* “жолудь” (д.-гр. **βάλανος**) іменник *βαλανιδιά/βελανιδιά*.

В Індії згадана основа закріпила за собою значення “деревина, дерево”: д.-інд. **dāru** “деревина”, **dru-** “деревина, дерев’яний виріб”, **druma-** “дерево” [28, с. 214], у палі та праkritах **taru-** “дерево”, хоч, згідно з М. Майргофером, **taru-** не має певної етимології, а його зв’язок з **dāru** потребує додаткових пояснень [26, с. 484].

Рефлекси давньоіндійського **dāru** представлені у низці мов, які належать до дардської групи індоіранських мов: пашаї **dōr, dō** “дрова”, кашмірі **dār** “колода” [31, с. 360–361].

Показовим є поширення рефлексів наведених вище індоєвропейських основ у іранських мовах, де за ними закріпилося значення “дерево, деревина, дерев’яний виріб”: ав. **dāuru-** “стовбур, дерево, палиця”, н.-перс. **dār** “шибениця, брус, балка, стовп, жердина” [9, с. 2115].

Зв’язок утворених від згаданих основ лексем з дубом простежується також у кельтських мовах: д.-ірл. **daur**, корн. **dar**, вал. **derwen** “дуб”, бретон. **dervenn** д.-ірл. **derucc** “жолудь”. З дубом пов’язана і назва кельтських жреців-друїдів: **Druidae**, д.-ірл. **drūi** (< ***dru-uid-**), які, за словами Плінія Старшого, поклонялись омелі та дубу: *nihil habent Druidae...visco et arbore, in qua gignatur, si modo sit robur, sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos nec ulla sacra sine earum fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Graeca possint Druidae videri* (Plin. M. NH 16, 249) (“У друїдів ... немає нічого священнішого, ніж омела і дерево, на якому вона виростає, якщо таким деревом є дуб. Вони самі обирають дубові гаї і не здійснюють жодних священнодійств без їх листя, так що може здаватися, що через це грецькою мовою називаються друїдами”).

Із узагальненим значенням похідні лексеми від основ ***dreu-**, ***dru-** представлені в інших індоєвропейських мовах: германських: гот. **triu** “деревина, дерево”, д.-норв. **trē**, д.-англ. **trēow** (суч. **tree**). До цього ж ряду належать алб. **dru** “деревина, дерево, ратище, жердина”, ст.-сл. **drěvo** (укр. **дерево**), ст.-сл. **drьva** (укр. **дрова**), лит. **drėvė** (**drevė**), латиське **dreve** “порожнина в дереві”. Сюди ж можна зарахувати хет. **taru** “дерево, деревина”, яке часто супроводжується детермінативом, що позначає дерево,

деревину чи плоди [15, с. 143] та, можливо, тох. А і Б *or* “деревина” [28, с. 217].

З притаманними цим основам значенням “дуб, дерево” в індоєвропейських мовах пов’язані також лексеми на позначення сили: д.-інд. *dāruṇá-*, вірм. *tram*, д.-ірл. *dron* “міцний”, д.-англ. *trum*, лат. *durus* (< **drūros*) [27, с. 111] “твердий, міцний”, ст.-сл. *sъdravъ* (укр. здоровий). Принагідно варто згадати латинське *robur* “тверда деревина, дуб”, вживане також на позначення міцності, твердості (пор. [14 s.v. *gobur*]). Значення “сильний” засвідчене також у старогрецькій мові у слові *δροόν*, яке Гесихій наводить як аргоське, пояснюючи загальноновживаним *ίσχυρός* “сильний, міцний, могутній” (*δροόν· ίσχυρόν Αργείοι* (Hes. Lex. 442)). Тут доречно згадати і назву ахарнян *Δρυαχαρνεῖς* “дубові ахарняни”, яку глосографи пояснюють їх суворістю і жорстокістю (*Δρυαχαρνεῦ· δρυινὲ Ἀχαρνεῦ καὶ ἀναίσθητε· δοκοῦσι γάρ οἱ Ἀχαρνεῖς σκληροὶ τῆν γνώμην εἶναι καὶ ἄτεγκτοι* (Hesych. Lex. 442), пор.: *Δρυαχαρνεῦ· δρυινὲ Ἀχαρνεῦ, ἀναίσθητε ἐκωμωδοῦντο γάρ οἱ Ἀχαρνεῖς ὡς ἄγριοι καὶ σκληροὶ* (Etym. M. 288, 15)).

Це робить правдоподібним припущення про те, що основа **deru-* первісно слугувала на позначення дуба на підставі його твердості, а згодом, зазнавши узагальнення, отримала додаткове значення “дерево, деревина” [33, с. 12; пор. 27, с. 98], яке у низці мов стало домінуючим, тобто, йдеться про процес семантичної деривації, який відбувався у напрямку від конкретного до загального. При цьому вже існуюча у мові лексема використовується на позначення нового об’єкта номінації.

Притаманне згаданій основі значення “твердість” у германському мовному ареалі внаслідок своєрідної метафоризації спричинилось до появи у її рефлексах значення “вірний”, “надійний”, “віра”: гот. *triggws*, д.-в.-н. *gi-triuwi* “вірний, відданий”, д.-англ. *trēow* “віра, вірування, вірність”, д.-в.-н. *triuwa* (суч. *Treue*) “вірність”; з аблаутом д.-норв. *trū*, д.-англ. *trūwa* “релігійна віра, вірування, запевнення, обітниця” (детальніше про зв’язок між дубом і вірністю див. [27, с. 98–180]).

Поширення у індоєвропейських мовах набули деривати від кореня **per-*, рефлексами якого є основи **perk^w-*, **perg-* “дуб” [15, с. 138; 23, с. 51], **p^(h)erk^(h)u-/*p^(h)eru-* “дуб, ліс” [17, с. 527] або **perk^wu-* [28, с. 822] “дуб”, **perkw-o/u-* “різновид дуба” [6, с. 506], представлені в італійському, кельтському, балтійському, слов’янському, германському та, можливо, індійському мовному ареалі. В латинській мові внаслідок регресивної асиміляції *p – k^w > q – q*, у результаті чого **perk^wus > quercus*. Основа *quercu-* представлена у назві венетського племені *Quarqueni* (досл. “дубові люди”), про яке згадає Пліній Старший (Plin. M. HN 3, 130), хоч Ю. Покорни допускає тут можливий вплив латинської мови [28, с. 822]. Ця ж основа, можливо, відображена у найменуванні місцевих божеств Нарбонської Галлії *nymphae percernes* < **perkwernes* (Nymphis Augustis Percernibus (CIL XII 1329)), яких можна зіставити з грецькими дріадами. Відображенням основи **perk^wu-* у кельтському ареалі є географічна назва *Hercynia silva* “Герцинський ліс” (вкритий лісами гірський хребет, розташований між Рейном, Дунаєм і Карпатами), яка виникла з **Perkunia* (**Perk^wunia*) [28, с. 822], та кельтське *érkos*, представлене у грецькій транслітерації як *έρκος*, яке у грецьких джерелах пояснюється як *δρυμός* [15, с. 138]. Як відзначає Кс. Деламар, густий придих у грецькій транслітерації є залишком давнього початкового *p-* [7, с. 165]. У

Аристотеля (Meteor. 1.13) засвідчено назву *Ἀρκόνια ὄρη* “Аркінські гори”, якими він позначає гірський хребет на півночі.

В германському ареалі протоформа **Perkunia* лежить в основі топонімів, ознакою яких є вкрита лісом місцевість, у тому числі гірські масиви: д.-в.-н. *Fergunna*, с.-в.-н. *Virgunt* “Рудні гори” (гірські хребти на межі Чехії та Німеччини), гот. *fairguni* “гірська місцевість”, д.-англ. *firgen* “гора”. У германських мовах деривати від основи **perk^wu-* засвідчені зі значенням “сосна”: д.-в.-н. *forha* “сосновий ліс”, д.-англ. *furh*, д.-ісл. *fura* “сосна”. Така зміна семантики могла зумовлюватись міграціями германських племен на північ, які хронологічно співпали з часом витіснення дуба у південні регіони під натиском хвойних дерев, що засвідчено у так званій Суббореальний період (3710–450 рр. до н. е.). З огляду на це варто згадати і трансформації у значенні похідних від основи **deru-*, які у германських мовах вживались на позначення хвойних дерев або пов’язаних з ними реалій, зокрема, смоли: д.-норв. *tyrr* “сосна”, *tyrvi*, *tyri* “деревина сосни”, д.-норв. *tjara*, д.-англ. *teoru*, *tierwe*, д.-в.-н. *tere* (суч. *Teer*) “смола, дьоготь”.

На думку низки дослідників [17, с. 527; 23, с. 51; 28, с. 822] в індійських мовах основа **perk^wu-* відображена у д.-інд. *parkaṭī* “священна смоківниця”, панджабі *pargai* “кам’яний дуб”. Іноді цей зв’язок ставиться під сумнів, оскільки *parkaṭī* є відносно пізнім утворенням, засвідченим у класичному санскриті, його зв’язок з *pargai* не є доведеним і тому неможливо розглядати ці лексеми як рефлексі індоєвропейської основи та пов’язувати з лат. *quercus* [24, с. 407; 26, с. 222]. Проте навіть із вилученням індійського матеріалу групу співвідносних між собою назв дуба в кельтському, італійському та германському ареалах можна характеризувати як доволі архаїчну, витоки якої сягають індоєвропейського архетипу.

Розширений суфіксами корінь **per-* “бити” [23, с. 51; 29, с. 473] (варіанти **pergūnio-*, **peruh₃no*, **perkwúh₃no-*) слугував вихідним для утворення теонімів на позначення бога грому (виходячи з семантики кореня **per-*, похідний від нього суфіксально утворений іменник **perkwus* отримує значення “той, який вдаряє”): д.-лит. *Perkunas*, латиськ. *Perkons*, ст.-сл. *Перунъ*, скандинавське *Fjörgyn* (мати бога грому Тора), д.-інд. *Parjanya* (бог грому і дощу). Зв’язок бога грому з дубом виразно простежується у багатьох древніх культурах. Достатньо згадати про оракул Зевса в Додоні, де жреці за шелестінням листя священного дуба тлумачили волю бога. Як священне дерево Юпітера дуб вшановувався у стародавньому Римі. У зв’язку з релігійними реформами теонім на позначення бога грому міг узагальнюватись зі значенням “трім”: лит. *perkúnas*, латиськ. *perkuõns*, д.-прус. *perkunis*, пол. *piorun*, чеськ. *perun* “трім”, лит. *perkúnija* “гроза” (згідно з Т. Гамкрелідзе та Вяч. Івановим, ім’я бога грому є вторинним щодо назви дуба [17, с. 529]. Протилежна точка зору представлена у [23, с. 51]).

Як згадувалось вище, у низці мов похідні від основи **perk^wu-* часто співвідносяться із вкритими лісом гірськими масивами. Такий зв’язок не є випадковим і може відображати міфологічні уявлення праіндоєвропейців про світ, що потребує окремого розгляду. Як відзначає М. Еліаде, у багатьох культурах практикувався культ дерева та його супутника скелі, що було відображенням мікрокосму, в центрі якого стояло священне дерево, тоді як камінь символізував постійність і непорушність. Цей

“мікрокосмічний ландшафт” з часом міг редукуватись, зберігаючи один із ключових елементів – дерево чи камінь [10, с. 270–271]. Що стосується зв’язку індоєвропейського бога грому з назвами дуба або скелі, то це пояснюється уявленнями древніх про могутнього бога, який блискавкою вражає дуби на верхів’ях гір [17, с. 528, 529].

Третьою основою, яка вживалась на позначення дуба, була похідна від кореня **h₂eig-* [24, с. 407] основа **aik’-* [17, с. 531] або **aiǵ-* без певної індоєвропейської етимології [22, с. 9]. Згадана основа є діалектно обмеженою і переважно представлена у германському мовному ареалі: д.-норв. *eik*, д.-англ. *āc* (суч. *oak*), д.-в.-н. *eih* (суч. *Eiche*), д.-сакс. *ēk* “дуб” (завдяки метонімічному переносу згадані лексеми можуть також позначати вироби з деревини дуба (корабель, ратище тощо) [15, с. 132; 24, с. 408]). Похідним від цього кореня є д.-в.-н. *eihhila* (< **aikilōn-*) “жолудь” (суч. *Eichel*). З цією основою також пов’язують грецьку лексему *αιγύλωψ*, яка позначала різновид дуба з їстівними жолудями (таворський (*Quercus aegilops*) [17, с. 531] або кошенільний дуб (*Quercus cerris*) [24, с. 161]). Етимологічні словники [2, с. 32; 5, с. 30; 16, с. 31; 28, с. 13], посилаючись на думку П. Кречмера [21, с. 335], пов’язують кінцевий елемент *-λωψ* з *λώπη* “одяг, плащ” (пор. *λώψ· χλαμύς* (Hes. Lex. 1002)). Сумнівним є зв’язок зі згаданою основою латинського *aesculus* (< **aigsc(o)lo-* [32, с. 20]) на позначення одного з різновидів дуба [22, с. 10] як рефлекс основи. Згідно з А. Ерну [11, с. 187; 12, с. 13] ця латинська лексема є ізольованою і, найімовірніше, запозичена з середземноморських мов.

Порівняно невеликий ареал поширення похідних від кореня **h₂eig-* може свідчити про їх відносно пізні походження, а також про можливу приналежність (принаймні в германських мовах) до табуйованої лексики. Подібними новотворами, зумовленими табуванням, є найменування дуба в балтійських (лит. *ąžuolas*, латиськ. *uõžuõls*, д.-прус. *ansonis* < *балто-слов. **onʔz(ō)l* [8, с. 75], (пор. укр. “вузол”) та слов’янських мовах (ст.-сл. *dǫbъ*, укр. *дуб*, пол. *dąb*, хорв. *dûb* тощо). Зазначимо, що заміна первісної назви дуба новотворами, зумовленими табуванням, представлена і у мовах, які не належать до індоєвропейських, зокрема, картвельських [20, с. 317].

Реконструкція назв дуба здійснювалась і для неіндоєвропейських мов, зокрема, алтайських та фінно-угорських. Очевидно, протоформи реконструйовані для алтайських мов (тюркських, монгольських, тунгусо-маньчжурських, японської та корейської) не мають безпосередніх зв’язків з індоєвропейськими етимонами, що, можливо, зумовлюється порівняно пізнім поширенням дуба у цьому ареалі. Певна подібність існує між індоєвропейськими утвореннями від основи **deru-* та найменуванням дуба і пов’язаних з ним реалій у деяких угро-фінських мовах: угор. *tölgy* “дуб”, фін. *terho* “жолудь”, хоч тут, радше, слід вбачати індоєвропеїзм, зумовлений мовними контактами [4, с. 170], оскільки лексеми на позначення дуба, які сягають фінно-угорської спільноти, відсутні [18, с. 57]. А. Долгополски [9, с. 520] зіставляє угорську назву дуба з осетинським *tūlz/tolzæ*, що може свідчити про її аланське походження. Це є цілком можливим з огляду на присутність алан у Подунав’ї, де вони контактували з уграми.

Висновки. Отже, з огляду на ареал поширення і рефлекси в індоєвропейських мовах основи **deru-* та **perk’-/ *perg-* слід вважати приналежними до найдавніших

пластів лексики, які відображають первинні номінації дуба, тоді як основа **aik*ʹ-, яка лежить в основі назви дуба у германських мовах, є пізнішого походження, закріпившись після міграції германських племен на північ (свідченням чого є використання дериватів двох перших основ на позначення хвойних дерев або їх атрибутів) і виникнувши внаслідок табування первісної назви. Перспективою наступних досліджень у згаданому напрямі може бути аналіз номінації інших дендронімів у індоєвропейській перспективі та типологічні дослідження із залученням даних інших мовних сімей та груп.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ав. – авестійське	корн. – корнуольське
алб. – албанське	лат. – латинське
балто-слов. – балто-слов'янське	лит. – литовське
бретон. – бретонське	н.-перс. – новоперське
вал. – валійське	с.-в.-н. – середньовіснїмецьке
гот. – готське	ст.-сл. – старослов'янське
д.-англ. – давньоанглійське	тох. – тохарське
д.-в.-н. – давньовіснїмецьке	угор. – угорське
д.-інд. – давньоіндійське	укр. – українське
д.-ірл. – давньоірландське	фін. – фінське
д.-ісл. – давньоісландське	хет. – хетське
д.-лит. – давньолитовське	хорв. – хорватське
д.-норв. – давньонорвезьке	чеськ. – чеське
д.-сакс. – давньосаксонське	
д.-прус. – давньопрусське	

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко Ю. А. Синхронічна сутність лексико-семантичного словотвору. *Мовознавство*. 1992. № 4. С. 3–10.
2. Beekes R. *Etymological Dictionary of Greek*. Vol. I. Leiden; Boston : Brill, 2010.
3. Blažek V. Indo-European dendronyms in the perspective of external comparision. *Journal of Indo-European Studies*. 2018. Vol. 46/1–2. P. 1–45.
4. Campbell L. Indo-European and Uralic tree names. *Diachronica*. 1990. Vol. 7/2. P. 149–180.
5. Chantraine P. *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque. Histoire des mots*. Paris : Éditions Klincksieck, 1968.
6. de Vaan M. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden; Boston : Brill, 2008.
7. Delamarre X. *Dictionnaire de la langue gauloise*. Paris : Errance, 2003.
8. Derksen R. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden; Boston : Brill, 2015.
9. Dolgopolsky A. *Nostratic Dictionary*. Cambridge : Mc Donalds Institute for Archeological Research, 2008.
10. Eliade M. *Patterns in Comparative Religion*. London; New York : Sheed & Ward, 1958.
11. Ernout A. Le vocabulaire botanique latin. *Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes*. 1957. T. 31. P. 183–208.

12. Ernout A., Meillet A. Dictionnaire étymologique de la langue Latin. Histoire des mots. Paris : Éditions Klincksieck, 2001.
13. Fenwick R. S. H. Descendants and ancestry of a Proto-Indo-European phytonym *meh₂. *Journal of Indo-European Studies*. 2016. Vol. 44/3–4. P. 441–465.
14. Forcellini Ae. Totius latinitatis lexicon. URL: <http://www.linguax.com/lexica/forc.php>.
15. Friedrich P. Proto-Indo-European Trees. The Arboreal System of a Prehistoric People. Chicago; London : University of Chicago, 1970.
16. Frisk H. Griechisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1960.
17. Gamkrelidze Th. V., Ivanov V. V. Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture. Berlin, New York : De Gruyter Mouton, 1995.
18. Hajdú P. Über die alten Siedlungsräume der uralischen Sprachfamilie. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 1964. Vol. 14. P. 47–82.
19. Hirt H. Die Heimat der indogermanischen Völker und ihre Wanderungen. *Die Urheimat der Indogermanen*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 1968, S. 1–24.
20. Klimov G. A. Etymological Dictionary of the Kartvelian Languages. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 1998.
21. Kretschmer P. Griechisch. *Glotta*. 1910. Bd. 3. S. 296–343.
22. Kroonen G. Etymological Dictionary of Proto-Germanic. Leiden; Boston : Brill, 2013.
23. Lajoyea P., Oudaer G. *Percos/*Ercos: An unknown Celtic theonym. *The Journal of Indo-European Studies*. 2014. Vol. 42/1–2. P. 40–100.
24. Mallory J. P., Adams D. Q. Encyclopedia of Indo-European Culture. London; Chicago : Fitzroy Dearborn Publishers, 1997.
25. Matasović R. Proto-Slavic forest tree names: Substratum or Proto-Indo-European origin? *Sub-IndoEuropean Europe. Problems, Methods, Results*. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2024. P. 49–64.
26. Mayrhofer M. Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg : Carl Winter, 1953.
27. Osthoff H. Etymologische Parerga. Teil I. Leipzig : S. Hirzel, 1901.
28. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bd. I. Bern; München : Francke Verlag, 1959.
29. Rix H. LIV. Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen. Wiesbaden : Ludwig Reichert Verlag, 2001.
30. Sabouri S., Javadi Sh. Oak: A heritage, a culture. *Journal of Art and Civilization of the Orient*. 2022. Vol. 10 (36). P. 27–38.
31. Turner R. L. Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages. London : Oxford University Press, 1966.
32. Walde A., Hofmann J. B. Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Bd. I. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1938.
33. Watkins C. The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots. Boston : Houghton Mifflin, 1985.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Callimachus. Callimachi Hymni et Epigrammata. Berlin Weidmann, 1897.
2. Etymologicon magnum: seu verius lexicon saepissime vocabulorum origines indagans ex pluribus lexicis scholiastis et grammaticis anonymi cuiusdam opera concinnatum. Oxonii Typographo Academico, 1848.
3. Hesychii Alexandrini Lexicon. Jenae Sumptibus Hermanni Dufftii, 1867.
4. Hymnes Orphiques. Paris Les Belles Lettres, 2014.
5. Nonnus of Panopolis. Dionysiaca, Vol. 3. London W. Heinemann, 1942.
6. Pliny. Natural History, Volume IV: Books 12–16. Cambridge, MA Harvard University Press, 1945.
7. Scholia in Homerum. Scholia Graeca in Homeri Iliadem, Volume 1–6. Oxford Clarendon Press, 1875–1888.
8. Suidae lexicon Graece et Latine. T. 1. Cantabrigiae : Typis Academicis, 1705
9. Theophrastus. Enquiry into plants. Vol. 1–2. London : William Heinemann, 1916.

REFERENCES

1. Karpenko Yu. A. Synkhronichna sutnist leksyko-semantychniho slovtvoru (The synchronic essence of lexical-semantic word formation). *Movoznavstvo*. 1992. № 4. P. 3–10.
2. Beekes R. Etymological Dictionary of Greek. Vol. I. Leiden; Boston : Brill, 2010.
3. Blažek V. Indo-European dendronyms in the perspective of external comparision. *Journal of Indo-European Studies*. 2018. Vol. 46/1–2. P. 1–45.
4. Campbell L. Indo-European and Uralic tree names. *Diahronica*. 1990. Vol. 7/2. P. 149–180.
5. Chantraine P. Dictionnaire étymologique de la langue Grecque. Histoire des mots. Paris : Éditions Klincksieck, 1968.
6. de Vaan M. Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages. Leiden; Boston : Brill, 2008.
7. Delamarre X. Dictionnaire de la langue gauloise. Paris : Errance, 2003.
8. Derksen R. Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon. Leiden; Boston : Brill, 2015.
9. Dolgopolsky A. Nostratic Dictionary. Cambridge : Mc Donalds Institute for Archeological Research, 2008.
10. Eliade M. Patterns in Comparative Religion. London; New York : Sheed & Ward, 1958.
11. Ernout A. Le vocabulaire botanique latin. *Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes*. 1957. T. 31. P. 183–208.
12. Ernout A., Meillet A. Dictionnaire étymologique de la langue Latin. Histoire des mots. Paris : Éditions Klincksieck, 2001.
13. Fenwick R. S. H. Descendants and ancestry of a Proto-Indo-European phytonym *meh₂. *Journal of Indo-European Studies*. 2016. Vol. 44/3–4. P. 441–465.
14. Forcellini Ae. Totius latinitatis lexicon. URL: <http://www.linguax.com/lexica/forc.php>.
15. Friedrich P. Proto-Indo-European Trees. The Arboreal System of a Prehistoric People. Chicago; London : University of Chicago, 1970.
16. Frisk H. Griechisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1960.
17. Gamkrelidze Th. V., Ivanov V. V. Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture. Berlin, New York : De Gruyter Mouton, 1995.

18. Hajdú P. Über die alten Siedlungsräume der uralischen Sprachfamilie. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 1964. Vol. 14. P. 47–82.
19. Hirt H. Die Heimat der indogermanischen Völker und ihre Wanderungen. *Die Urheimat der Indogermanen*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 1968, S. 1–24.
20. Klimov G. A. *Etymological Dictionary of the Kartvelian Languages*. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 1998.
21. Kretschmer P. Griechisch. *Glotta*. 1910. Bd. 3. S. 296–343.
22. Kroonen G. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden; Boston : Brill, 2013.
23. Lajoyea P., Oudaer G. *Percos/*Ercos: An unknown Celtic theonym. *The Journal of Indo-European Studies*. 2014. Vol. 42/1–2. P. 40–100.
24. Mallory J. P., Adams D. Q. *Encyclopedia of Indo-European Culture*. London; Chicago : Fitzroy Dearborn Publishers, 1997.
25. Matasović R. Proto-Slavic forest tree names: Substratum or Proto-Indo-European origin? *Sub-Indo-European Europe. Problems, Methods, Results*. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2024. P. 49–64.
26. Mayrhofer M. *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen*. Heidelberg : Carl Winter, 1953.
27. Osthoff H. *Etymologische Parerga*. Teil I. Leipzig : S. Hirzel, 1901.
28. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bd. I. Bern; München : Francke Verlag, 1959.
29. Rix H. LIV. *Lexikon der indogermanischen Verben*. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen. Wiesbaden : Ludwig Reichert Verlag, 2001.
30. Sabouri S., Javadi Sh. Oak: A heritage, a culture. *Journal of Art and Civilization of the Orient*. 2022. Vol. 10 (36). P. 27–38.
31. Turner R. L. *Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages*. London : Oxford University Press, 1966.
32. Walde A., Hofmann J. B. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Bd. I. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1938.
33. Watkins C. *The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots*. Boston : Houghton Mifflin, 1985.

Стаття надійшла до редколегії 10.07.2025

Прийнята до друку 10.08.2025

INDO-EUROPEAN DENDRONYMS: “OAK”**Bohdan Chernyukh**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
bohdan.chernyukh@lnu.edu.ua*

This article explores the lexical and etymological designations of “oak” within the Indo-European language family. The analysis identifies three primary etymological roots associated with the oak: The following words are of particular interest in this study: *deru-/doru- *perkw/perg-, and *aik-. The study utilises a range of methodologies, including comparative-historical and etymological approaches, to examine the distribution and semantic evolution of these roots across various branches of the Indo-European language family. Specifically, the investigation encompasses Greek, Latin, Indo-Iranian, Celtic, Slavic, Baltic, and Germanic. The root *deru-, meaning “tree” or “wood,” is widely reflected in ancient languages: Greek (δρῦς), Sanskrit (dāru), Avestan (dāuru), Old Irish (daur), Gothic (triu), Old Church Slavonic (drěvo), and Latin (durus). This root evolved to encompass notions of strength and reliability, which later developed metaphorically into meanings like “faith” in Germanic languages.

The second root *perkw- is preserved in Latin, Celtic, and in Germanic and Slavic references to mountainous, forested areas. This root, with a basic meaning of “to strike,” was extended to thunder-related deities (e.g., Perkunas, Perun) and phenomena, emphasizing oak’s symbolic role as the “thunder tree.”

The third root, *aik’-, appears mainly in Germanic languages), and may result from taboo replacements of older terms. This root is less widespread and likely of later origin.

The semantic shift and lexical taboos have resulted in the replacement of older oak designations, particularly in Germanic and Balto-Slavic languages. The article also examines the connections between Indo-European and non-Indo-European terms for oak, particularly in Uralic and Kartvelian languages, suggesting limited but significant cultural contact. The study posits that *deru- and *perkw- are representative of ancient Indo-European oak terms, while *aik’- is a subsequent innovation, possibly resulting from lexical taboo or geographic shift. These findings contribute to a broader understanding of the Indo-European dendronymic system and its mythological underpinnings.

Key words: Indo-European languages, oak, etymology, semantic shift, dendronyms, lexical taboo.